

HOLGER SPÖHR/SARAH KOLLS (HRSG.)

Rechtsextremismus in Deutschland und Europa

Aktuelle Entwicklungstendenzen im Vergleich
[Szélsőjobboldaliság Németországban és Európában.
A kialakulás és a tendenciák összehasonlítása]

Szerkesztők: Holger Spöhr és Sarah Kolls
ISBN 978-3-631-59265-6

Kiadó: Peter Lang Verlag, Frankfurt a. M., 2010 (205 oldal)

A jobboldali erőszak áldozatainak emlékére ajánlott tanulmánykötet arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy a jobboldali szélsőséges politikai megnyilvánulások, a politikai radikalizmus, a nacionalista és rasszista indíttatású ideológiák kialakulása és ennek megfelelő társadalmi magatartás, kirekesztés, erőszak és megfélemlítés nem csak a 20. század rossz emlékéi történelmi tanulsága, hanem velünk élő valóság. Az elmúlt évtizedek történései, a gazdasági globalizáció, a szocialista diktatúrák öröksége és az európai társadalmak nagymértékű átalakulása a kontinens népei számára nyilvánvalóvá tették, hogy a szélsőséges politikai eszmék és mozgalmak nemcsak a modernizálódás természetes kísérő jelenségei, hanem a demokratikus jogállamiság és a társadalmi együttélés kultúrája számára jelentenek potenciális veszélyt.

Az írott és elektronikus sajtó évek óta tudósít szélsőjobboldali, ill. radikálisnak nevezett eszmék körüli szerveződésről, etnikumellenes megnyilvánulásokról, a rasszizmus, antiszemitizmus és faji alapú megkülönböztetés, ill. kirekesztés

új formáiról; a tájékoztatás és a nyilvánosság biztosítása mellett azonban a média alkalomadtán túldimenzionálja a jelenséget. Ebben a stílusban született publicisztikák és esszék nem minden esetben objektívek és mentesek politikai tendenciáktól. Éppen ezért figyelemre méltó a recenzió tárgyát képező tanulmánykötet: a tudományos igényű, tárgyilagos és kritikus hangvételű elemzések arra a kérdésre keresik a választ, hogy Németországban és Európa szinte valamennyi országában miért alakulhattak ki újból szélsőjobboldali eszmék, illetve hogyan szerveződnek nemzetiségi alapon vagy nemzetközi kapcsolatok szintjén a radikális csoportok, hogyan tartanak kapcsolatot egymással, milyen ismérvei vannak a szélsőjobboldali kultúrának és rituáléknak. A jelenség azért sem lebecsülendő, mert Európa-szinten több száz, radikális eszmék iránt elkötelezett képviselő rendelkezik parlamenti mandátummal vagy tölt be befolyásos politikai és közéleti tisztséget.

A részben nemzetközi szakmai konferencia eredményeként előállt anyag (Schwarzkopf-Stiftung Junges Europa, Berlin, 2008), másrészt tekintélyes

társadalomkutatói felmérésekre (pl. Bertelsmann-Analysen) támaszkodó elemzések átfogó képet nyújtanak az európai szélsőjobboldaliság természetrajzáról. Általában elmondható, hogy a radikális eszmék kialakulását többnyire társadalomlélektani tényezők motiválják: gazdasági krízis által kialakult vesztes életérzés, a homogen társadalom igénye, tekintélyelvű vezetés, ill. kormányzás igénye, abszolút (ideológiai) igazság és saját meggyőződés érvényesítésének törekvése, közbiztonsággal való elégedetlenség, csalódás a politikai intézményrendszerben stb. Egyes országok szélsőjobb szervezetei határokat átvélő kapcsolattartásra is képesek, bár minél nagyobb szerepet kap a kiváltó okok között az etnicitás védelme a szociális problémákkal szemben, annál kevésbé van erre esély. A nyugati és kelet-közép-európai megnyilvánulások között is észlelhető eltérés: míg az előbbieken (pl. Svédország, Dánia, Anglia) a bevándorlók ellen irányul az agresszív retorika vagy cselekvés, mintegy a „fehér faj” védelmében, a nem migrációs célországokban inkább a saját kisebbségek vagy etnikumok (Magyarország, Szlovákia, Csehország) jelenthetik a kirekesztés célcsoportjait. A kötet a szélsőjobboldalissággal szembeni civil kezdeményezésekről is tudósít, amelyek leginkább az áldozatok védelmére és társadalmi reintegrálására specializálódtak, vagy a „nyilvános terek” vizsgálódását tűzik ki célul a szélsőséges eszmék propagálásával szemben.

A tanulmánykötet már azért is tanulságos olvasmány, mert olyan jelenségről tudósít, amely a magyar társadalmat és a református egyház környezetét is állandóan lázban tartja; a hazai és nemzetközi sajtó elmarasztaló véleménnyel van Magyarországról, vagy akár a magyar történelmi egyházak állítólagos „társutas” szerepéről. Viszont a mélyebb vizsgálódás előtt kiderül: a magyar társadalomnak történelmi távlatból nézve nem csak egy fajta (jobb) politikai szélsőségről van tapasztalata, és hogy a nemzeti radikalizmus hazai kontextusban és történelmi távlatból más tartalommal bír, mint a nemzetközi sajtóban vagy tudósításokban. A szélsőséges politikai eszmék kialakulása valóban

az együttélést veszélyeztetik, de nemcsak egy, pl. a nemzeti oldalon jelenthetnek veszélyt, hanem más történelmi politikai örökség letéteményeseinek köreiből is. Mindez további tudományos kutatást és feltáró munkát igényel a tisztánlátás és a veszélyek elhárítása érdekében. A protestáns egyházak viszont továbbra is egyfajta kettős elkötelezettség mentén gyakorolhatják társadalmi felelősségüket és végezhetik missziói munkájukat: egyrészt őrizni és tovább kell ápolni a reformáció hozadékaként megteremtett nemzeti-kulturális örökséget, másrészt a keresztyén szolidaritás, ill. felebaráti szeretet azok pártjára szólít, akik kirekesztést, diszkriminációt vagy éppen üldöztetést kénytelenek elszenvedni korunk szélsőséges eszméivel, ill. magatartásformáival szemben.

Fazakas Sándor